NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT-EKSAMEN
MEI 2023

VERBRUIKERSTUDIES
NASIENRIGLYNE

Tyd: 3 uur 200 punte

Hierdie nasienriglyne word voorberei vir gebruik deur eksaminatore en hulpeksaminatore. Daar word van alle nasieners vereis om 'n standaardiserings-vergadering by te woon om te verseker dat die nasienriglyne konsekwent vertolk en toegepas word tydens die nasien van kandidate se skrifte.

Die IEB sal geen gesprek aanknoop of korrespondensie voer oor enige nasienriglyne nie. Daar word toegegee dat verskillende menings rondom sake van beklemtoning van detail in sodanige riglyne mag voorkom. Dit is ook voor die hand liggend dat, sonder die voordeel van bywoning van 'n standaardiseringsvergadering, daar verskillende vertolkings mag wees van die toepassing van die nasienriglyne.

IEB Copyright © 2023

AFDELING A VOEDSEL EN VOEDING EN VERBRUIKERVERWANTE KWESSIES

VRAAG 1

Vraag	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6
Antwoord	B	C	A	C	B	A

VRAAG 2

Vraag	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5
Antwoord	C	A	F	B	D

VRAAG 3

3.1 ***Lys die DRIE voedingstoestande wat Suid-Afrika eerste moet aanspreek.***

- Kinderjare belemmering
- Anemie
- Lae geboortegewig

3.2 ***Definieer die term anemie.***

Anemie is 'n bloedafwyking waarin die bloed 'n verminderde vermoë het om suurstof te dra as gevolg van 'n laer as normale aantal rooibloedselle, of 'n vermindering in die hoeveelheid hemoglobien.

3.3 ***Bespreek moontlike redes waarom anemie in hierdie voedingsprofiel genoem word.***

<u>Enige drie van die volgende verduidelikings:</u>

Bloedverlies.
Bloed bevat yster in rooibloedselle. Dus, as jy bloed verloor, verloor jy 'n bietjie yster. Vroue met swaar menstruasie loop die risiko van ystertekortanemie omdat hulle tydens menstruasie bloed verloor.

Stadige, chroniese bloedverlies binne die liggaam – soos van 'n maagsweer, 'n hiatale breuk, 'n kolonpoliep of kolorektale kanker - kan ystertekortanemie veroorsaak. Gastroïntestinale bloeding kan die gevolg wees van gereelde gebruik van sommige oor-die-toonbank pynstillers, veral aspirien.

'n Gebrek aan yster in jou dieet.
Jou liggaam moet gereeld yster kry uit die kos wat jy eet. As jy te min yster inneem, kan jou liggaam mettertyd ’n ystertekort ervaar. Voorbeelde van ysterryke kosse sluit in vleis, eiers, blaargroentes en ysterverrykte kosse. Vir

IEB Copyright © 2023

behoorlike groei en ontwikkeling benodig babas en kinders ook yster uit hul dieet.

'n Onvermoë om yster te absorbeer.
Yster uit voedsel word in jou dunderm in jou bloedstroom opgeneem. ’n Dermversteuring, soos seliakie, wat jou derm se vermoë om voedingstowwe uit verteerde voedsel te absorbeer, aantas, kan tot ystertekortanemie lei. As 'n deel van jou dunderm omseil of chirurgies verwyder is, kan dit jou vermoë beïnvloed om yster en ander voedingstowwe te absorbeer.

Swangerskap.
Sonder ysteraanvulling vind ystertekortanemie by baie swanger vroue plaas omdat hul opgegaarde yster hul verhoogde bloedvolume moet bedien en 'n bron van hemoglobien vir die groeiende fetus moet wees.

3.4 ***Beveel VYF voedselgebaseerde strategieë aan om die huidige anemiekoers te verbeter.***

- Verhoog die produksie en verbruik van ysterryke voedsel, voedsel uit dierlike brenne soos vleis (veral rooivleis), pluimvee en vis, maar ook ysterryke plantbronne soos peulgewasse.
- Verhoog die produksie en verbruik van voedsel wat ryk is aan vitamien A/karotenoïede, soos groen blaargroentes, vrugte met oranje vleis en groente (bv. patats met oranje vleis), suiwelprodukte, eiers, lewer en visolies.
- Voeg vrugte en groente wat ryk is aan sitroensuur of askorbiensuur (bv. sitrusvrugte) by die dieet, om die absorpsie van nie-heemyster te verhoog. Vitamien C word afgebreek tydens kook, dus moet die inname van ongekookte (of lig gekookte) vrugte en groente met 'n hoë vitamien C-inhoud aangemoedig word (met die veronderstelling dat oorwegings van voedselhigiëne en voedselveiligheid aangespreek word).
- Identifiseer en bevorder kultureel toepaslike en uitvoerbare metodes van voedselverwerking en -bereiding, om biobeskikbaarheid en absorpsie te verbeter.
    - Yster: ontkieming, fermentasie en week kan absorpsie verbeter.
    - Vitamien A: kort kooktye en stoom eerder as kook sal provitamien A-aktiwiteit handhaaf.
- Vermy die kombinasie van bekende ysterabsorpsie-inhibeerders met maaltye wat hoog is in ysterinhoud. Byvoorbeeld:
    - Skei tee- en koffiedrinkery van etenstye; verbruik 1–2 uur later sal nie ysterabsorpsie inhibeer nie.
    - Eet suiwelprodukte (melk, kaas en ander kosse gemaak van melk) as 'n peuselhappie tussen etes, nie tydens etenstyd nie.

IEB Copyright © 2023

3.5 ***Hoë bloeddruk word direk gekoppel die inname van natrium by sowel mans as vroue.***

3.5.1 ***Verduidelik hoë bloeddruk.***

Hoë bloeddruk, ook genoem hipertensie, is bloeddruk wat hoër is as normaal. Jou bloeddruk verander deur die dag op grond van jou aktiwiteite. As bloeddruk konsekwent bo normaal is, kan dit lei tot 'n diagnose van hoë bloeddruk (of hipertensie).

3.5.2 ***Noem DRIE risikofaktore vir die ontwikkeling van hoë bloeddruk wat nie voedingsverwant is nie.***

- Familiegeskiedenis en genetika
- Geslag
- Onaktiewe leefstyl
- Stres
- Rook
- Veroudering
- Sekere medikasie

3.5.3 ***Stel VIER dieetveranderinge voor om hoë bloeddruk te voorkom of te beheer.***

- Beperk inname van vette om gewig te verloor indien oorgewig
- Verminder inname van versadigde vette en cholesterol in die dieet vir algehele kardiovaskulêre gesondheid
- Sluit genoeg kalium, kalsium en magnesium by jou dieet in
- Beperk inname van alkohol
- Verminder inname van natrium

3.5.4 ***Voorspel die effek wat konstante hoë bloeddruk op die hart sal hê.***

Hoë bloeddruk verhoog die werklading van die hart, veroorsaak dat die hartspier verdik en arteries rek. Hoe groter die druk, hoe groter is die kanse op 'n hartaanval of beroerte.

3.6 ***Verduidelik die verband tussen vetsug en diabetes.***

Mense wat aan vetsug ly, loop 'n groter risiko om tipe 2-diabetes te ontwikkel. Dit is 'n toestand waarin jou bloedglukosevlak konstant verhoog word. Insulien stel jou selle in staat om glukose (suiker) as 'n energiebron te benut. By 'n tipe 2-diabeet kan die liggaam nie glukose in energie omskakel nie, wat lei tot 'n konstante hoë bloedglukosevlak. Oortollige gewig lei ook tot spier- en weefselweerstand teen die liggaam se eie insulien. Daarom lei 'n hoë LMI/oortollige vet tot insulienweerstandigheid.

IEB Copyright © 2023

VRAAG 4

'Die verhouding tussen voeding en MIV is 'n bose kringloop, soortgelyk aan die verhouding tussen voeding en ander infeksies.'

4.1 ***Verduidelik die 'bose kringloop' wat in die aanhaling genoem word.***

MIV-infeksie kan voeding benadeel deur wanabsorpsie en veranderde metabolisme wat lei tot:
- Gewigsverlies
- Verlies van spiere en vetweefsel
- Vitamien- en mineraaltekorte
- Verminderde immuunfunksie en beroegdheid
- Verhoogde vatbaarheid vir sekondêre infeksies
- Gevolglik sal die individu aan swak/wanvoeding ly

Enige rede.

Verder kan mense wat met MIV en vigs leef dalk nie genoeg voedingstowwe inneem nie, a.g.v:
- Dwelms wat hul eetlus verminder.
- Infeksies wat seer mond, naarheid en braking veroorsaak.
- Siektes wat buikpyn en skade aan die derm veroorsaak.
- Aanhoudende diarree.
- Verminderde opname van voedingstowwe, veral vette en vetoplosbare vitamiene.
- Verhoogde moegheid, eensaamheid en depressie wat lei tot verlies aan eetlus en anoreksie.
- Verminderde energie om te werk of voedsel te produseer.
- Veranderinge in hul metabolisme – die manier waarop die liggaam voedingstowwe vervoer, gebruik, berg en daarvan ontslae raak.
- Daarom benodig hierdie individue voedingstofdigte voedsel.

Enige rede.

4.2 ***Gee VYF voorbeelde van goeie voedingspraktyke wat aanbeveel word vir mense wat aan MIV/vigs ly.***

- Eet gereeld klein maaltye sodat voedingstowwe geabsorbeer en liggaamsgewig behou kan word.
- Eet 'n gebalanseerde dieet wat al ses voedselgroepe insluit en maak stysel die basis van elke maaltyd, om sodoende te verseker dat die individu alle makro- en mikrovoedingstowwe ontvang.
- Verhoog voedselinname nà 'n siekte soos diarree of waar koors die immuunstelsel verswak het. Eet meer vet en suiker nà siekte en gewigsverlies, om genoeg kilojoules (energie) te verskaf.
- Eet baie vars vrugte en groente wat ryk is aan vesel en antioksidante om immuunfunksie te verbeter
- Drink daagliks skoon, veilige water. Kook en koel water af, indien nodig, om verdere infeksies te voorkom.
- Vermy alkohol omdat dit vitamien- en mineraalabsorpsie belemmer.
- Oefen gereeld om eetlus te stimuleer.

IEB Copyright © 2023

4.3 ***Gee DRIE redes waarom voedsel ryk aan antioksidante in die dieet van 'n MIV-positiewe pasiënt ingesluit moet word.***

- 'n Antioksidant is 'n dieetstof wat skade aan liggaamselle kan voorkom of skade wat aangerig is, kan herstel.
- Antioksidante verbeter immuunfunksie en verlaag die risiko van infeksie.
- Antioksidante ondersteun die immuunstelsel en verbeter die verdedigingskrag van die liggaam.
- Antioksidante bied beskerming teen spysverteringsteurings – MIV-pasiënte ly dikwels aan diarree en wanabsorpsie.

4.4 ***Noem DRIE antioksidante met 'n voorbeeld van 'n bron vir elk.***

Getabuleer om nasien te vergemaklik

Voorbeeld	Bron (enige)
Vitamien A	Donkergroen, geel, oranje en rooi vrugte en groente.
Vitamien C	Sitrusvrugte, koejawels, tamaties, papajas, mangoes, aarbeie, bessies en blomkool
Vitamien E	Plantolies, margarien en neute
Selenium	Volkoringbrood, graan, mielies, bone, grondboontjies, stampmielies, suiwelprodukte, vleis, vis, hoender en eiers
Karotenoïede	Krulkool, spinasie, waatlemoen, spanspek, soetrissies, tamaties, wortels, mangoes en lemoene

4.5 ***Bespreek gewoontes wat verbruikers kan aanleer om 'n volhoubare voedselstelsel te verseker***

Plaaslike kos

- Redelike verduideliking
  Die koste van die vervoer van voedsel oor die hele wêreld – koolstofvrystellings.
  Wanneer jy kos van plaaslike boere koop, dra jy by tot jou gemeenskap se ekonomie en verminder jy jou impak op die omgewing
  Kweek jou eie groente om die impak op die omgewig van vervoer, verpakking en onkruiddoder/ plaagdoders te verminder.

Eet seisoenaal

- Redelike verduideliking
  Verbruikers geniet vrugte en groente deur die hele jaar. Dit is een rede waarom voedsel van oor die wêreld ingevoer word: om die aptyt van verbruikers te bevredig. Dit is egter onvolhoubaar. As jy seisoenale produkte kies, sal jy byna alles plaaslik kan koop – en seker maak dat jy oor 'n jaar meer verskeidenheid in jou dieet kry. Hierdie praktyk sal help om jou koolstofvoetspoor te verminder en om jou gesondheid ’n hupstoot te gee.

IEB Copyright © 2023

Minder vermorsing

- Redelike verduideliking
  Soos die voedselbedryf groei verhoog die impak daarvan op die aarde ook. Om daarvoor te vergoed, moet verbruikers daarna streef om minder kos tuis weg te gooi en hul kruideniersware effektief te benut. Besighede, supermarkte en nywerhede moet ook ophou om kos weg te gooi en daarna streef om kos waarvan die vervaldatum naby is aan liefdadigheidsorganisasies of ander organisasies te skenk. Verbruikers moet kies om te koop by diegene wat volhoubare praktyke onderskryf.

Ondersteun billike handel

- Redelike verduideliking
  Voedsel wat die billike handel-etiket dra, word op 'n manier vervaardig wat regverdige behandeling van werknemers en die omgewing verseker. Dus, as jy verbind is tot die volhoubare voedselbeweging, moet jy waar moontlik billike handel-voedsel kies om die regte soorte produsente te ondersteun.

Belê finansieel

- Redelike verduideliking
  Belê in innoverende binnenshuise boerderytegnieke om die meeste van elke vierkante meter grond te maak. Verbruikers moet ook van die meeste chemiese plaagdoders afstand doen sodat hulle hul grond vrugbaar kan hou. Vertikale boerdery is 'n goeie voorbeeld van binnenshuise boerdery.

Vermy bymiddels, plaagdoders en raak organies

- Redelike verduideliking
  Sintetiese plaagdoders, kunsmis en antibiotika eis 'n tol op die aarde en diere, maar word gereeld deur primêre produsente en veeboere in konvensionele boerdery gebruik om te verseker dat produkte en diere so vinnig moontlik groei – en wins lewer. Wanneer jy die opsie het, probeer om waar moontlik organies gekweekte en bymiddelvrye produkte en grasgevoede vleis te koop. Lees voedseletikette noukeurig.

Wees bereid om gerief te laat vaar

- Redelike verduideliking
  Om 'n volhoubare voedselstelsel te ondersteun is nie maklik nie. Wanneer jy jou daartoe verbind om plaaslik geproduseerde voedsel en billike handel-voedsel te koop en ander beginsels (beginsels of oortuigings) van volhoubare lewe na te kom, kan hierdie bewuste keuses jou tyd en geld kos. Maar uiteindelik werk jy aan 'n groter saak wat sal verseker dat jy 'n gesonde aarde aan toekomstige geslagte oordra.

IEB Copyright © 2023

AFDELING B KLEDING EN VERBRUIKERVERWANTE KWESSIES

VRAAG 5 MEERKEUSIGE VRAE

Vraag	5.1	5.2	5.3	5.4	5.5
Antwoord	C	D	B	A	C

VRAAG 6

6.1 ***Bespreek die verskil tussen die modestyle wat in afbeeldings A en B geïllustreer word.***

Afbeelding A – Modegier
- Vinnig aanvaar deur 'n relatief klein groepie verbruikers
- Die modeitems raak skielik gewild en verdwyn net so vinnig
- Die rede vir hierdie kort lewensduur is dat hulle gewoonlik te spoggerig, swak ontwerp, moeilik beskikbaar en ekstreem is

Afbeelding B – Klassieke modes
- Klassieke style is geneig om tydloos te wees/word oor 'n lang tydperk gedra
- Gekenmerk deur
  - Eenvoud
  - Bly gewild
  - Word as goeie smaak beskou
  - Geskik vir die meeste mense

6.2 Teken 'n eenvoudige lyngrafiek om die verskil, volgens die modesiklus, tussen die modestyle wat in Vraag 6.1 genoem word, te illustreer

Titel: Verskil tussen 'n klassieke en modegier-siklus.

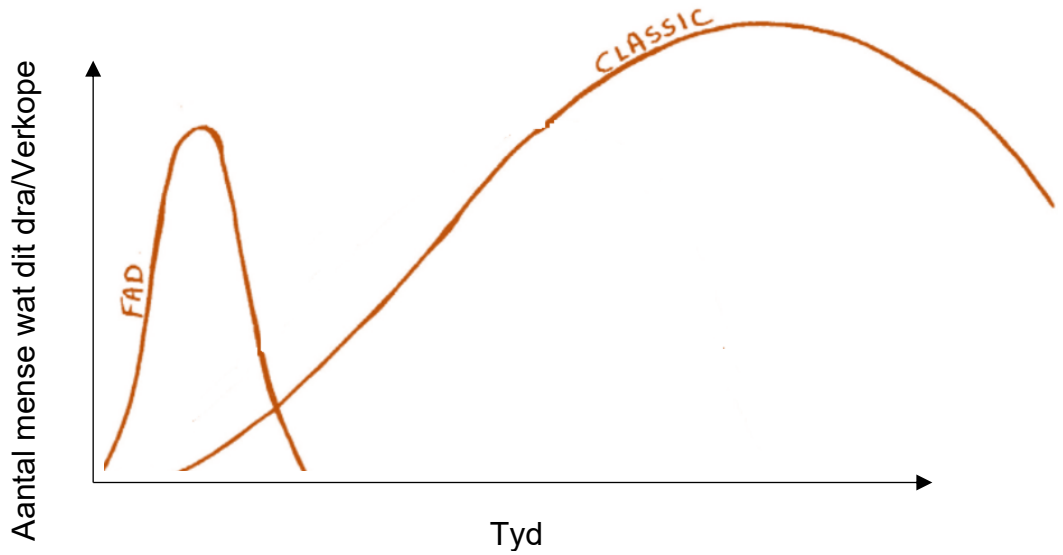

[Classic = Klassiek & FAD = Modegier]

IEB Copyright © 2023

6.3 ***Verduidelik hoe die volgende faktore veranderings in die mode beïnvloed.***

6.3.1 **Ekonomiese faktore**

Faktore soos ekonomiese resessies en depressies, inflasie, rykdom en armoede kan alles veranderinge in mode versnel of vertraag. Mode sal dus floreer in gemeenskappe waar verbruikers baie geld het om aan klere te bestee. Verder, wanneer verbruikers se inkomste hoog is of wanneer verbruikerskredietfasiliteite toeneem, is mense geneig om meer te koop, en modes verander vinniger. Gevolglik is daar in armer gemeenskappe feitlik geen veranderinge in modes nie.

6.3.2 ***Tegnologiese faktore***

Tegnologiese faktore, soos die ontwikkeling van sintetiese vesels, nuwe afwerkingsprosesse, die verbetering van materiaaleienskappe en nuwe produksiemetodes lei tot voortdurende modeverandering.
Die feit dat die klerevervaardigingsbedryf meestal gemeganiseer is, sal voortdurende/vinniger modeverandering tot gevolg hê.
Sosiale media en internetbemarking lei daartoe dat modetendense onmiddellik vir verbruikers beskikbaar is, wat verandering in mode vergemaklik.

6.3.3 ***Maatskaplike faktore***

Bekende persoonlikhede of invloedryke mense beïnvloed mode, aangesien verbruikers daarvan hou om hul klere na te boots. Afbeeldings hiervan is geredelik beskikbaar vir verbruikers, wat lei tot verandering in mode.
Geografiese leefstylpatrone, aangesien mense in stede aan mode blootgestel word en nuwe modes sal koop terwyl mense van landelike gebiede minder gereeld nuwe modes sal koop.
Hoër onderwysvlakke beïnvloed verandering in mode positief, aangesien opgevoede mense gewoonlik beter toegang het tot hulpbronne wat mense oor nuwe modes inlig.
Kruiskulturele kontak/subkulturele groepe en kultuurfeeste stel nuwe modes aan verbruikers bekend, wat lei tot verandering in mode.

(Kandidate moet verduidelik om volpunte te behaal)

IEB Copyright © 2023

VRAAG 7

7.1 ***Oorweeg die bogenoemde stelling en lewer kommentaar oor die geskiktheid van Peter se drag en voorkoms vir sy komende onderhoud by 'n prokureursfirma.***

Haarstyl en baard
- Hy het 'n haarsny/haarversorging en bietjie baardversorging nodig. Dit is belangrik om te verseker dat jou hare netjies en goed gesny is.

Kleredrag
- Denimbaadjie moet deur 'n formele baadjie vervang word.
- Hy kan seker nog die swart broek met beter bykomstighede, soos ’n das, serp of strikdas gebruik.
- Die ketting met hangertjie en die sonbril is nie geskik vir 'n onderhoud by 'n prokureursfirma nie.

Skoene
- Die skoene is 'n goeie keuse vir die onderhoud, deftig en goed gepoleer.

(Kandidate moet na spesifieke kledingstukke verwys en 'n redelike verduideliking gee oor die geskiktheid daarvan.)

7.2 ***Stel toevoegings tot Peter se huidige klerekas voor om dit geskikter vir die onderhoud te maak.***

- Wit hemp met kraag
- Das/strikdas/serp
- Baadjie

7.3 ***Noem die kenmerke van 'n werksklerekas.***

- Dit pas by jou persoonlikheid, figuurtipe en werksaktiwiteite
- Ideaal gesproke 'n ander uitrusting vir elke dag van die week
- Klere is geskik vir jou werksituasie en weerspieël die beeld van die maatskappy waarvoor jy werk
- Klere is gemaklik en aangenaam om te dra
- Beste kwaliteit wat jy kan bekostig
- 'n Kern van basiese, klassieke style in neutrale kleure
- Items kan gemeng en gepas word
- Meer toppies as rompe/broeke
- 70–80% effekleur en 20–30% bedrukte materiaal

IEB Copyright © 2023

VRAAG 8

8.1 ***Verduidelik die term volhoubare tekstiel.***

- 'n Volhoubare tekstiel word op ekovriendelike of omgewingsvriendelike maniere gekweek en vervaardig
- Hernubare hulpbronne soos plante wat min water benodig, maar goeie opbrengste lewer, word gebruik om hierdie tekstiele te vervaardig.
- Min of geen chemikalieë word gebruik in die verbouing van die plante en die vervaardiging van die tekstiele
- Volhoubare tekstiele kan organies of nieorganies wees

8.2 ***Noem DRIE organiese en ekovriendelike tekstiele.***

- Organiese katoen
- Vesel gemaak van seewier gekombineer met ekovriendelike lyocell
- Hennep
- Bamboes
- Ramie
- Organiese jute
- Tencel
- Organiese linne
- Organiese sy
- Herwinbare PET-stof
- PLA-stof
- Modaal
- Organiese wol

8.3 ***Bespreek die positiewe impak van herwinning en hergebruik van ou kledingstukke.***

- Dit verminder kweekhuisgasse
  Redelike bespreking
  Klere gemaak van organiese materiale (katoen, linne) moet bio-afbreekbaar wees. Wanneer mense egter klere weggooi en dit op stortingsterreine beland, het daardie klere nie die suurstof wat nodig is vir die organiese materiaal om af te breek nie. 'n Gebrek aan suurstof lei tot ontbinding deur anaërobiese vertering, wat beteken dat mikroörganismes die organiese materiaal afbreek en neweprodukte soos metaan produseer. Metaan, wat konsekwent en onbeheerbaar geproduseer word, ontsnap in die atmosfeer, wat ons luggehalte en ons planeet benadeel.

- Dit bespaar spasie in stortingsterreine
  Redelike bespreking
  Vullisterreine is op verskeie maniere skadelik, wat nie net ons omgewing beïnvloed nie, maar ook munisipale begrotings en die gesondheid van hele gemeenskappe. Hierdie spasie kon vir iets baie voordeliger vir die omgewing gebruik gewees het. Wanneer ons klere en ander items herwin, speel ons 'n rol in die vermindering van die koste van

stortingsterreine vir stede, wat die begroting vir ander belangrike behoeftes van die stad verhoog.

- Dit help diegene in nood
  Redelike bespreking
  Waarskynlik die hoofrede waarom mense kies om klere te herwin, is dat dit mense in nood help. Klere word dikwels aan tweedehandse winkels verkoop of selfs na ontwikkelende lande gestuur. Wanneer jy klere herwin, is jou hulp verreikend.

- Dit bewaar lewensbelangrike energie
  Redelike bespreking
  Die proses van die vervaardiging van klere gebruik 'n groot hoeveelheid energie. Elke stuk materiaal wat jy dra, gaan deur 'n komplekse vervaardigingsproses wat 'n groot hoeveelheid elektrisiteit, water en ander energiebronne gebruik. Herwinning van klere bespaar energie deur die behoefte aan die gebruik van nuwe materiaal, te verminder of uit te skakel. Net so, wanneer jy herwinde klere koop, speel jy 'n rol in die vermindering van die volume van 'kitsmode'.

- Bespaar water
  Redelike bespreking
  Minder water word gebruik om nuwe tekstiele/klere te vervaardig.

IEB Copyright © 2023

AFDELING C BEHUISING EN INTERIEUR EN VERBRUIKERVERWANTE KWESSIES

VRAAG 9

Vraag	**9.1**	**9.2**	**9.3**	**9.4**	**9.5**
Antwoord	C	D	B	A	B

VRAAG 10

10.1 ***Belasting wat 'n regering hef op luukse items soos alkohol***

Aksynsbelasting/*sondebelasting*

10.2 ***Belasting wat aan die regering betaal word wanneer iemand sterf, gebaseer op die waarde van daardie persoon se besittings.***

Boedelbelasting

10.3 ***Belasting wat jy betaal op goedere wat van ’n ander land af kom.***

Invoerbelasting

10.4 ***Belasting gebaseer op jou verdienste wat jy aan die regering betaal***.

Inkomstebelasting

10.5 ***Belasting betaal deur verbruikers op goedere en dienste.***

Belasting op toegevoegde waarde

10.6 ***Die rente wat die Suid-Afrikaanse Reserwebank op groot banke en ander leningsinstellings hef.***

Repokoers

10.7 ***Die instrument wat gebruik word om prysstygings en die inflasiekoers te bepaal.***

verbruikersprysindeks

10.8 ***Hierdie rente word bereken op die geleende kapitaalbedrag.***

enkelvoudige rente

10.9 ***Hierdie liggaam verseker bevredigende konstruksiestandaarde en verantwoordelike optrede deur boukontrakteurs.***

Nasionale Huisbouersregistrasieraad – NHBRR

IEB Copyright © 2023

VRAAG 11

11.1 ***Tabuleer die voordele en nadele van kontanttransaksies en afbetalingsverkooptransaksies vanuit die koper se oogpunt.***

	Voordele	Nadele
Kontanttransaksies	• Kontantaankope is goedkoper, aangesien geen rente betaal hoef te word nie. • Gerieflike en eenvoudige metode van betaling. • Dit voorkom oorbesteding. • Die pryse van meubels en huishoudelike toerusting word noukeuriger oorweeg. • Pryse word vergelyk om die beste waarde vir geld te kry. • Jy mag dalk geregtig wees op 'n afslag. • Jy kan die verkooppunt kies wat jy wil gebruik. • Dit spaar tyd, aangesien jy nie vorms hoef te voltooi en 'n kontrak te teken nie. • Kwitansies nadat kontant betaal is vir huishoudelike toerusting en meubels dien as waarborg van die betaling.	• Dit is onveilig om groot bedrae kontant saam met jou te dra. • Dit is nie maklik om tred te hou met alle aankope nie. • As jy nie die kwitansie hou nie, is dit nie moontlik om goedere terug te stuur nie.
Afbetalings-verkooptransaksies	• Dit is 'n veilige metode om goedere te koop. • Skuld kan oor 'n tydperk versprei word. • Dit is baie gerieflik en jy hoef nie kontant rond te dra nie. • Jy kan duurder goedere koop wat jy andersins nie sou kon bekostig nie.	• Die verbruiker is nie die eienaar totdat al die paaiemente betaal is nie. • Die kleinhandelaar kan die goedere terugneem indien die koper nie die ooreenkoms nakom nie. • Daar is 'n versoeking om impulsief te koop. • Verbruikers is in die versoeking om meer te bestee as wat hulle kan bekostig. • Goedere is duurder. • Daar is ekstra koste om te oorweeg, bv. rente, versekering en administrasiekoste. • Goedere kan gebruik, gebreek, gesteel word of wegraak voordat dit betaal word.

IEB Copyright © 2023

11.2 ***Bespreek waarom die omgewingsimpak van huishoudelike toerusting jou aankoopkeuse behoort te beïnvloed.***

- Al dink verbruikers aan gerief wanneer hulle huishoudelike toerusting koop, moet ons ook 'n volhoubare omgewing vir toekomstige geslagte beskerm en bevorder. 'n Belangrike manier om dit te doen is om huishoudelike toerusting te gebruik wat water en energie bespaar.
- Elke keer as jy elektriese huishoudelike toerusting gebruik, dra jy by tot die kweekhuiseffek of wanneer elektrisiteit geproduseer word, word steenkool en fossielbrandstowwe (niehernubaar) verbrand wat lugbesoedeling veroorsaak. Die koolstofdioksied wat vorm is die primêre bydraer tot aardverwarming en die kweekhuiseffek; verseker dus wanneer 'n keuse gemaak word dat die toestel energiedoeltreffend is.
- Hernubare energiebronne soos son- en windenergie veroorsaak min skade aan die omgewing.
- Waterverbruik van huishoudelike toerusting moet ondersoek word, aangesien wasmasjiene verantwoordelik is vir 22% van huishoudelike waterverbruik, byvoorbeeld voorlaaiers gebruik minder water as bolaai-wasmasjiene.
- Elektriese huishoudelike toerusting gebruik elektrisiteit en water. Wanneer jy huishoudelike toestelle kies, kies energiedoeltreffende toestelle om elektrisiteit en water te bespaar om die koolstofvoetspoor/ kweekhuiseffek waartoe dit kan bydra te verminder, wat 'n kleiner impak op die omgewing tot gevolg het.
- Wanneer toestelle gekies word, maak seker dat die komponente herwinbaar is sodat wanneer dit nie meer gebruik word nie en mee weggedoen word, dit nie gevaarlik vir die omgewing is nie. Mag water besoedel indien dit nie verantwoordelik herwin word nie.
- Hoe meer energiedoeltreffend 'n toestel is, hoe minder kos dit om te gebruik/bedryfskoste is laer/kleiner las op nasionale netwerk/gebruik minder energie is goed vir die omgewing/omgewings vriendelike/ verminder lugbesoedeling/help om natuurlike hulpbronne te bewaar /minder van 'n negatiewe impak op die omgewing. (Punte is vir nasiengerief. Kandidate moet 'n bespreking gee)

IEB Copyright © 2023

VRAAG 12

12.1 ***Noem die behuisingsopsies wat beskikbaar is vir die gesin wat na Johannesburg verhuis.***

1 = Bou
2 = Koop
3 = Huur

12.2 Kies, met goeie redes, die beste opsie vir die bogenoemde paartjie***.***

1 = Bou
Khumo is 'n binneversierder, dus sal hulle die ruimte volgens hul smaak kan versier en ontwerp.
Hulle kan die nuutste tegnologie in hul huis aanbring.

OF

2 = Koop
Dadelik beskikbaar.
Hulle kan steeds versier om hul smaak te pas.
Genoeg slaapkamers vir die gesin.
Groot motorhuis kan as ekstra stoorplek gebruik word of omskep word in moontlike werk/kantoorspasie vir Khumo as 'n binneversierder.
Groot genoeg vir kinders om buite te speel.

OF

3 = Huur
Hulle sal tyd hê om iets te soek wat hul behoeftes bevredig.
Groot genoeg vir hulle.
Hulle kan verhuis of hul droomhuis bou terwyl hulle huur.

12.3 ***Hoe kan die ondertekening van 'n huurooreenkoms hul besluit beïnvloed?***

'n Huurooreenkoms is 'n kontrak tussen die eienaar van die eiendom en 'n huurder waarin die huurder verbind word om die eiendom vir 'n minimum tydperk teen 'n vaste bedrag te huur.

Hulle kan dalk gouer 'n huis vind waarvan hulle hou as die vasgestelde tyd in die huurkontrak.
Die huurooreenkoms kan voorwaardes insluit waarvan hulle nie hou nie.
Die deposito sal in die ooreenkoms gestipuleer word en hulle sal dit dalk nie kan bekostig nie.

IEB Copyright © 2023

12.4 Noem DRIE kostes verbonde aan elk van die verskillende behuisingsopsies.

(Getabuleer om nasien te vergemaklik)

Bou	Koop	Huur
Grond Arbeid Materiale	Hereregte Transportfooie Agent se kommissie Aktekantoorfooie Munisipale rekeninge Tariewe klaringsertifikaat Waardasiefooie Verhuisingskoste Internetverbindingsfooie Water en elektrisiteit Huislening	Huur Deposito Onkoste van trek

12.5 ***Noem die nadele van die bou van 'n nuwe huis.***

- Daar is altyd 'n risiko van foutiewe konstruksie en ontwerp
- Dit kan meer kos as om 'n huis te koop, aangesien boukoste tydens konstruksie kan styg
- Dit kan baie ongemak en stres vir die eienaar skep indien die bouwerk vertraag word
- Die proses kan tydrowend en ingewikkeld wees aangesien weerstoe-stande/tekort aan bouvoorrade vordering kan vertraag
- Gehaltebeheer is baie belangrik, aangesien swak vakmanskap dalk nie aan kwaliteitbeheerstandaarde voldoen nie en oorgedoen moet word, wat vordering vertraag.
- Dit kan duur wees om 'n nuwe tuin te begin

12.6 ***Die egpaar besluit om aansoek te doen vir 'n huislening om die bestaande huis te koop. Wat is die bankvereistes vir die toestaan van huislenings?***

- Kredietwaardigheid van die aansoeker
- Inkomste kwalifikasie/verifikasie
- Eiendomswaardering

12.7 ***Verduidelik die volgende kostes vir die paartjie.***

12.7.1 ***Hereregte***

Dit is 'n staatsbelasting wat betaal moet word wanneer die eienaarskap van 'n eiendom aan die koper oorgedra word

12.7.2 ***Transportfooie***

Dit is die betaling aan die transportbesorger vir toesig oor die oordragproses

Die fooi word deur die verkoopprys bepaal en deur die regering gereguleer

12.7.3 ***Aktekantoorfooie***

Die bedrag betaalbaar aan die aktekantoor om die eiendom in die koper se naam te registreer

Die fooi is gebaseer op die koopprys en word deur die regering gereguleer

AFDELING D GEÏNTEGREERDE GESKREWE ANTWOORD

VRAAG 13

Bespreek die belangrikheid van wetgewing oor voedseletikettering om leefstylsiektes en voedselallergieë te voorkom.

Om hierdie vraag te beantwoord, word die volgende van jou verwag:

- Maak gebruik van die rubriek om jou reaksie te vorm.
- Integreer jou relevante Verbruikerstudiekennis.
- Gebruik voorbeelde uit die werklikheid waar van toepassing.

Moontlike antwoorde.

Wat is voedseletikettering?

'n Voedseletiket, die inligting wat op 'n voedselproduk aangebied word, is een van die belangrikste en direkste maniere om inligting aan die verbruiker te kommunikeer. Die internasionaal aanvaarde definisie van 'n voedseletiket is enige etiket, handelsmerk, merk, prent of ander beskrywende matenaal, geskryf, gedruk, gestensil, gemerk, reliëf, of ingedruk op, of geheg aan 'n houer van voedsel of voedselproduk. Hierdie inligting, wat items soos bestanddele, kwaliteit en voedingswaarde insluit, kan die kos vergesel of naby die kos vertoon word om die verkoop daarvan te bevorder.

IEB Copyright © 2023

Voedingsetikettering

Een van die hoofredes vir voedingsetikettering is die verhoogde voorkoms van dieetverwante nieoordraagbare siektes. Hierdie etikette kan effektiewe instrumente wees om verbruikers te help om gesonde voedselkeuses te maak. Om die potensiaal van voedingsetikette en gesondheidsaansprake te maksimeer om openbare gesondheid te verbeter, moet bewusmakingsveldtogte en opvoedingsprogramme op 'n deurlopende basis verskaf word om verbruikers te help om etikette gepas te verstaan en te gebruik.

Die hoë voorkoms van voedingsverwante nieoordraagbare siektes soos diabetes, hipertensie, kardiovaskulêre siektes en sekere kankers, bly 'n groot gesondheidslas en die hoofoorsaak van sterftes.

Die verhoogde voorkoms van hierdie siektes in Suid-Afrika is grootliks te wyte aan vinnige verstedeliking, wat geassosieer word met voedingsoorgang na ultraverwerkte en energiedigte voedsel en verhoogde vetsugsyfers.

Die verband tussen verstedeliking en die waargenome voedingsoorgang kan wees as gevolg van die groeiende uitbreiding van, en verhoogde toegang tot, groot moderne voedselkleinhandelaars en kitskosrestaurante, wat meestal in stedelike gebiede geleë is. Hierdie koswinkels hoef nie hul voedselitems te etiketteer nie.

Kitskos kan gedefinieer word as gerieflike kos wat vinnig voorberei en bedien word vanaf afsetpunte wat restaurante, kafees en wegneemeeteplekke insluit. Voorbeelde van hierdie kosse sluit in hamburgers, gebraaide aartappels (skyfies), hoender, vis en pizzas, wat gerieflik is om teen relatief lae pryse te verkry, maar oor die algemeen hoog is in energie, vet, natrium en suiker.

Die Suid-Afrikaanse regering is daartoe verbind om die toename in voedselverwante nieoordraagbare siektes te bekamp en het verskeie openbare gesondheidsingrypings ingestel om die negatiewe impak van ongesonde eetgewoontes te verminder.

Dit sluit nasionale regulasies in wat fokus op die vermindering van bygevoegde sout en suiker op die vervaardigings- en verbruikersvlak en openbare gesondheidsingrypings om die verbruik van verwerkte voedsel te verminder.

Dit kan egter moeilik wees om hierdie nasionale regulasies te monitor vir voedselitems wat nie nodig het om voedingsetikettering te verskaf nie. Voedingsetikettering kan 'n effektiewe manier wees om verbruikers te help om gesonder voedselkeuses te maak. Alhoewel die Suid-Afrikaanse regering regulasies met betrekking tot voedseletikettering en -advertensies in 2010 gepubliseer het, ingevolge die Wet op Voedingsmiddiels, Skoonheidsmiddels en Ontsmettingsmiddels, 1972 (Wet 54 van 1972), is daar steeds 8 groot bekommernisse oor hul benadering tot voedingswaarde-etikettering.

Alhoewel numeriese voedingsinligting soos die %VVW's nuttig is vir verbruikers wat weet hoe om dit te interpreteer, dui bewyse daarop dat die meeste Suid-Afrikaanse verbruikers die voedingswaarde-etiketteringsformate op die voorkant van die verpakking beter interpreteer.

Voedingsetiketteringsformate op die voorkant van die verpakking gebruik grafiese inligting soos waarskuwingsetikette en kleure om verbruikers te help om die voedingsinhoud vinnig te interpreteer.

IEB Copyright © 2023

Ingevolge die huidige Suid-Afrikaanse regulasies, is die verskaffing van voedingsinligting egter nie verpligtend nie wanneer geen aanspraak oor die voedselproduk gemaak word nie ("hoog in vesel", "laag in vet"). Gevolglik is die maak van gesonder voedselkeuses by die aankoop nie altyd 'n opsie vir Suid-Afrikaanse verbruikers nie.

Die regulasies dui ook aan dat, tensy 'n bewering gemaak is, eetgereed-voedsel wat op die perseel voorberei en verkoop word, vrygestel is van die voedingswaarde-etiketteringsvereistes.

Aangesien hierdie voedselkategorie hoofsaaklik klaargaar kosse insluit, is kitskoswinkels nie verplig om die voedingsinligting van hul produkte te lys nie. Gevolglik is voedingsinligting nie geredelik beskikbaar vir verbruikers nie, wat dit vir verbruikers moeilik maak om ingeligte keuses te maak.

GM-etikettering in Suid-Afrika

Suid-Afrikaners eet al vir meer as 'n dekade GM mielies, soja en produkte wat gepreserveer is of wat GM katoensaadolie bevat sonder dat hulle dit eers weet. Dit is omdat daar tot 2011 geen verpligting was om GM voedsel te etiketteer en verbruikers van inligting te voorsien om 'n keuse te maak nie. Dit het in 2011 verander toe die Wet op Verbruikersbeskerming in werking getree het. Volgens dié wet moet alle voedsel wat 5% of meer GM-inhoud bevat as sodanig gemerk word.

Voedselallergene

In 2010 het die direktoraat voedselbeheer (wat onder die departement van gesondheid val) Regulasies met betrekking tot die etikettering en advertering van voedsel gepubliseer (R.146/2010, soos gewysig in 2010 en 2012), tesame met 'n stel riglyne (gewysig in 2012). Die departement het die behoefte erken om voedselallergiese verbruikers te beskerm, en het dus klousules oor allergeen-etikettering en -beheer in die regulasies en hulle riglyne ingesluit.

Tans word agt voedselsoorte en produkte wat dit bevat as algemene allergene in Suid-Afrika erken.

Dit is:

Koeimelk

Grondboontjies

Boomneute (amandels, Brasiliaanse neute, kasjoeneute, haselneute, makadamianeute, pekanneute, pistachioneute, okkerneute)

Soja

Belangrike graan (koring, rog, gars, hawer, kruisgeteelde hibridegrane)

Eier

Skulpvis (skaaldiere, weekdiere)

Vis

IEB Copyright © 2023

	0 punte	1 punt	2 punte	3 punte	4 punte	Moontlike punt (20)
Kwaliteit van inhoud (Leefstylsiektes en voedselallergieë) X 2	Min of geen toepaslikheid van inhoud nie.	'n Beduidende hoeveelheid belangrike inligting ontbreek EN feite wat nie met die onderwerp verband hou nie EN sommige ernstige feitefoute. Geen voorbeelde uit die werklikheid word verskaf nie.	Enkele belangrike inligting ontbreek OF baie irrelevante feite OF foute beïnvloed die kwaliteit van die opstel. Geen voorbeelde uit die werklikheid is verskaf nie, of voorbeelde uit die werklikheid wat nie by die bespreking geïntegreer is nie.	Voldoende feite verskaf. Die meeste inligting is relevant, toepaslik en akkuraat. Voorbeelde uit die werklikheid geïntegreer in die bespreking.	Die inhoud is gedetailleerd. Alle inligting is relevant, toepaslik en akkuraat. Voorbeelde uit die werklikheid word in die bespreking geïntegreer.	8
Gebruik van eie kennis/ervaring of ware voorbeelde X 2	Geen eie kennis/ ervaring of voorbeelde uit die werklikheid is verskaf nie.	Baie min feite en min inligting verskaf uit eie kennis/ervaring of voorbeelde uit die werklikheid.	Sluit 'n paar feite en inligting uit eie kennis/ ervaring of voorbeelde uit die werklikheid in, maar nie goed geïntegreer in die bespreking nie (voeg by).	Enkele feite en inligting uit eie kennis/ ervaring of voorbeelde uit die werklikheid is in die bespreking geïntegreer.	Baie feite en baie inligting uit eie kennis/ ervarings of voorbeelde uit die werklikheid is by die bespreking geïntegreer.	8
Kwaliteit van bespreking	Die bespreking is sinloos.	Gebrekkig in alle opsigte.	Gebrekkig in twee opsigte.	Gebrekkig in een opsig.	Bespreking is konsekwent gefokus, duidelik en bondig (nie langdradig of deurmekaar of herhalend nie). Vloei is logies.	4

Totaal: 200 punte

IEB Copyright © 2023